

Sjónarmið

Fiskivinnan illa farin búskaparliga

Kjakið um Fiskavirking virsir enn eina ferð, at vit í Føroyum íki megna at finna búskaparliga skilagóðar loysnir fyri fiskivinnuna, ið jú er okkara høvuðsvinna. Bæði almenningurin og politikararnir hugsa um rættindir og ikki um búskap, tá ið talað verður um fiskivinnuna. Ein vil ikki siggja búskaparliga veruleikan, sum hann er: tað ber ikki til at halda fram sum fyrr við ov nógvum fiskavirkjum og við ov nógvum fiskiförum á grunninum. Vit fáa ikki meira fisk av at hava fleiri fiskavirkir og skip, vit fáa bara stórra útreiðslur og harvið búskaparligt hall.

Hóast henda sjálvsagða veruleika, so vilja bæði almenningur og politikarar trumfa ígjøgnum, at so nógv virkir eru opin sum møgulegt. Sagt verður, at øll skulu hava rætt til arbeiðspláss í nánd av, har tey búgva. Tá ið ein hugsar soleiðis, so hugsar ein ikki nóg langt, tí tað kostar at hava ein ovurkapacitet. Í fyrstu atlugu, tí tað verður hopleyst, at fáa øll hesi virki at bera seg - tað sum eitt virki fær av fiski, tekur tað frá einum øðrum virki. Í øðru atlugu, tí neyðugt verður at stuðla hesi virki, so ella so, skulu tey halda fram. Og stuðulin kunnu bara vit sjálvi gjalda. Tískil verða tey arbeiðsplássini, sum verða varðveitt í fiskavirkjum, mist í øðrum vinnum, ið annars høvdu kastað nakað av sær til samfelagið og okkum øll.

Trupulleikin við ovurkapaciteti innan fiskaframleiðslu má loysast
Tá ið Fiskavirking varð stovnað í 1992, var tað fyrst og fremst fyrri at sanera og at loysa trupulleikan við ovurkapacitetinum í fiskavirkjunum. Við at lata eitt virki eiga allan virkingar-capacitetin kundi ein sleppa undan tí yvirbjóðing sum annars kemur, tá ið ov lítið er til av fiski.

Ført hevur verið fram at ein væl kann samskipa virksemd hjá virkjunum, so ein fær sama fyrimun, sum tá ið ein letur eitt felag eiga allan kapacitetin. Eg trúgvi ikki at hetta er møgulegt. Virkini fara at kappast harðliga móti hvørjum øðrum fyrri at fáa tann fiskin, sum er til. Ringt/hopleyst verður at semjast um eina samskipan, tí nóg ringt verður hjá virkjunum at fáa endarnar at røkka saman. Vit minnas royndirnar síðst í 80-árunum við at byta fiskin millum flakavirkini. Tað

miseydnadist fullkomiliga, tí øll virkini máttu hava so nógv fisk sum gjørligt fyrri at hóra undan, og tað, sum eitt virki fekk meira av fiski, misti eitt annað. Verða nógv sjálvstøðug virki sett á stovn, er stórvandi fyrri at enda aftur í gamla studningsdýkinum, tí trýstið fyrri at fáa nýggjan pening inn í vinnuna verður ógjørligt, tá ið virkini koma í trupulleikar, tí nú standa arbeiðspláss upp á spæl runt landið. Annaðhvørt má framtagssgrunnurin so aftur seta pengar í virkini, ella má landskassin lata studning.

Ført verður eisini fram, at vit mugu hava kapping um fiskin, bæði fyrri at tryggja eina effektiva fiskaframleiðslu í Føroyum og fyrri at tryggja skipunum nóg góðan pris fyri fiskin. Tað er ikki rætt, at ein loysn við Fiskavirking ikki kann tryggja hetta. Fiskavirking verður ongantíð eitt veruligt monopol, so leingi fiskurin kann avreiðast uttanlands. Hetta eigur at tryggja bæði effektivitet í framleiðsluni og marknaðarpris til skipini. Ein loysn við nógvum virkjum við hvør sínum ovurkapaciteti avspeklar prisásetanina á landaðum fiski. Skipini kunnu kanska (í eina tíð) fáa ein pris, ið liggur hægri enn marknaðarprisin, men virkini kunnu ikki fáa endarnar at røkka saman.

Tann politiska viðgerðin, sum er í dag av viðurskiftinum innan fiskaframleiðslu, sær fullkomiliga burtur frá hesum grundleggjandi trupulleikum. Politikararnir vilja hava framleiðsluna út á fleiri hendur. Uppskotið við einari antitrust lóg er bara ein máti at sabotera eina loysn við Fiskavirking, tí Fiskavirking verður ongantíð eitt monopol, so leingi fiskur kann avreiðast uttanlands.

Eru aðrar loysnir?

Eitt alternativ til Fiskavirkingarloysnina, ið eisini loysir trupulleikan við ovurkapacitetinum, kundi kanska verið, at ein seldi eitt tal av virkjum úr Fiskavirking, sum tilsamans høvdu ein virkisapacitet, ið varar til veðina undir Føroyum. Hini virkini mugu vera verandi stongd. So hevði ein kunnað gagnnýtt kapacitetin fullt út, og ein hevði kunnað sloppið undan, at prisásetanin varð avspekjað.

Hinvegin so hevði ein framvegis ikki fingið loyst tann grundleggjandi løn-

semispuurningin, sum er í fiskaframleiðslu í Føroyum. Veruleikin er jú tann, at tað gongur sera illa at fáa fiskaframleiðslu í breiðari merking at bera seg í Føroyum. Tølini, sum hava verið frammi teir síðstu dagarnar, ið vísu at Kósín, Fiskavirkid í Gøtu, Delta og Vadhorn ganga nógv betri enn Fiskavirking, skulu takast við fyrivarni. Fiskavirking hevur havt útreiðslur av at hava nógv virkir opin. Tá vorunøgdin er eisini ymist samansett, t.d. eru nøkur virkir meira ella minni rein saltfiskavirkir. Hartil skal leggjast, at tølini eru fyrri 1995, og stóðan í 1996 sigst at vera versnað munandi. Nærum øll virkini bera seg illa. Ført verður fram, at skuldin er ov stór í hesum virkjum. Sjálvandi hevði tað verið, at betri um lítil og ongin skuld var. Men tann stóri trupulleikin er, at sjálv fiskaframleiðslan kastar ov lítið av sær, til at ein kann hava framhaldandi framleiðslu við neyðugum ný- og endurløgum. Hetta er veruleikin ikki bara í Føroyum (uttan mun til hvør eigur virkini), men eisini í okkara grannalöndum. Tey fólk, sum runt um í landinum í seinastu mánaðinum hava boðið seg til at seta pengar í fiskavirki, høvdu tiskil helst mist sín pening og/ella verið kravd fyrri meira pening fyrri at kunna figgja sær iløgur, sum skulu til, fyrri at virkini skulu kunna halda fram.

Lønsemispuurningurin verður óvuliga lítið viðgjörður í kjakinum. Eftir mínum tykki er hesin spurningur tann týðningarmiklasti spurningurin yvirhøvur fyrri Føroyar. Vit kunnu ikki hava hall í okkara høvuðsvinnu og samstundis vænta at klára okkum sum tjóð. Høvuðsvinnan er livibreyðið hjá øllum samfelagnum. Vit kunnu ikki hugsa um bygdamenning, um so er, at alt samfelagið fær búskaparligar trupulleikar av bygdamenning, tí so verður heldur ongin bygdamenning. Góð búskaparlig úrslit í fiskivinnuni eru fortreytt fyrri bæði bygdamenning, og livivirkin í Føroyum yvirhøvur.

Eg eri eisini fullvísir í, at ein effektiv fiskivinna er fortreytt fyrri, at aðrar vinnur skulu kunna mennast í Føroyum. Effektivitetsstøðið í høvuðsvinnuni leggur grundarlagið fyrri effektiviteti í øðrum vinnum í samfelagnum.

Neyðugt verður at fáa framleiðslukostnaðin mun-

andi niður og/ella fáa prísina á framleiðsluni upp. Framleiðslukostnaðurin kann lækkast upp á fleiri mátar: lækking av lønum, minking av øðrum (rakstrar-)útreiðslum ella øking av produktivitatinum. Asannast má helst, at teir tveir fyrstu møguleikarnir neyvan kunnu fremjast í nóg stóran mun. Eftir stendur, at økjað mátt framleiðslu/jella sølu-produktivitetin.

Tað, at Fiskavirking ikki hevur prógvað, at tað er ført fyrri at gera hetta, ger sjálvsagt at tað er ringt at verja eina loysn sum Fiskavirking. Hinvegin, so hevur verið tosað rættiliga nógv um, at Fiskavirking ikki hevur haft nóg nógvan kapital til at gera tær iløgur, ið skulu til fyrri at fremja produktivitatin. Kapitalurin fæst ikki til vega uttan munandi eginpening, sjálvandi tí tey, sum eiga pening halda, at vinnan kastar ov lítið av sær, til at tey vilja seta pening í váða. Hinvegin sær tað út til, at ein kann fáa fólk ymsa staðni í Føroyum til at seta pening í, tí tey vilja fegin hava arbeiðspláss í bygdini. Tey hugsa helst ikki so nógv um váðan!

Sum eg siggi tað, er fiskaframleiðsla í Føroyum á einum vegamóti. Vit hava uttan úrslit roynt at fáa vinnuna at rigga við bygdamenning og stuningum. Einasti møguleiki, ið eftir er at royna, er at effektivisera vinnuna munandi og gera

har tey, sum ráddu, ikki høvdu tilsvareandi stóran váða.

Skil kann tó kanska vera í at lata kapitalin frá grunninum kappast móti sær sjálvum í fleiri feløgum, um so er, at hesi feløg samanlagt ikki hava ovurkapacitet. Tað er sæst onkuntíð aðrastaðni, at ein eigari eigur tvey ella fleiri feløg, ið kappast móti hvørjum øðrum. Tendensurin er tó helst, at feløgin seinni verða lögð saman, tí búskaparligir fyrimunir eru við at leggja saman. Tað er eisini møgulegt, at ein hevði kunnað spejti váðan, við at sett peningin í fleiri feløg heldur enn í eitt stórt felag. Somuleiðis kundi ein hugsað sær, at ein, við at hava nøkur feløg, fekk møguleika fyrri at finna fram til ta bestu leiðsluna. Um ein ikki finnur ta heilt røttu leiðsluna til eitt stórt felag, so fær alt samfelagið trupulleikar, meðan ein kann vána at bert eitt av 3-4 feløgum rennur seg inn í trupulleikar.

Um ein nýtir hetta modellið, so eiga tó framvegis ikki meira enn 3-4 virki at vera opin, tí annars fáa feløgin tilsamans ov stóran kapacitet. Tað er møgulegt, at 3-4 sjálvstøðug feløg høvdu kunnað skáað sær betri undan tí ómetaliga politiska trystinum, sum er fyrri at hava nógv virkir opin, og sum hevur við sær, at fiskaframleiðsla ikki kemur úr tí búskaparliga dýkinum, sum hon er í. Tað nýggja fiskavirking hevur eftir mínum tykki longu átiðkið at hava ov nógv virki opin. Skil kann vera í at keypa 7-8 virki við tí fyrri eiga at hava tey flestu av teimum stongd, fyrri harvið at avmarka skaðarnar av tí ov stóra kapacitetinum. Høvuðsvinnan er tó búskaparliga úrslitið, tí hvørt opið virki kostar í viðlíkahaldi, fyrirsiting v.m.

Ábyrgdin hvílir á politikarunum

Kjakið í Føroyum um fiskivinnuna er alt ov uppst. Har er bert ein meining, hóast møguleikarnir eru fleiri, og hóast vit eru góð 40 tús. íbúgvavar í Føroyum. Og mutar nakar móti »fólkameiningini«, so kann viðkomandi næstan rokna við at vera kjólaháður. Hetta er ein syndarlig stóða, serstakliga um loysnir, ið kemur burtur úr, er eitt »neyðar-egg«, og viðvíkur okkara

